

Diana OLAR

Cauzele *Lautsi c. Italia* și *Kuliś și Różycki c. Polonia*

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a II-a

Lautsi c. Italia

Hotărârea din 3 noiembrie 2009

Art. 2 din Protocolul nr. 1 al Convenției – „Dreptul la instruire”

Art. 9 din Convenție – „Libertatea de gândire, de conștiință și de religie”

Dna Soile Lautsi locuiește în Abano Terme și are doi copii: Dataico, în vârstă de zece ani, și Sami Albertin, de treisprezece ani. În 2001-2002, aceștia frecventau școala publică *Istituto comprensivo statale Vittorino da Feltre* din Abano Terme.

În fiecare sală de clasă se afla câte un crucifix, iar dna Soile Lautsi considera că această practică este contrară principiului laic potrivit căruia dorea să-și educe fiii. Ea a abordat această problemă în cursul unei ședințe organizate de școală la 22 aprilie 2002 și s-a prevalat de hotărârea nr. 4273/01.03.2000 a Curții de Casație conform căreia instanțele judecătorești au constatat deja faptul că prezența unui crucifix în sălile de vot pregătite pentru alegerile politice este contrară principiului statului laic.

La 27 mai 2002 conducerea școlii a decis să păstreze crucifixe în sălile de clasă.

La 23 iulie 2002 dna Lautsi a demarat proceduri judiciare interne și a atacat această decizie la Tribunalul Administrativ al regiunii Veneția. Ea a invocat violarea principiului statului laic (în temeiul dispozițiilor art. 3 și 19 din Constituția Italiei și a art. 9 din Convenție) și, în plus, a principiului imparțialității administrației publice (garantat de art. 97 din Constituție). Astfel, ea a solicitat Tribunalului sesizarea Curții Constituționale cu o excepție de neconstituționalitate.

La 3 octombrie 2003 Ministerul Învățământului a adoptat Directiva nr. 2666, prin care recomanda directorilor de școli să expună crucifixul. El a intervenit în proces și a susținut că starea de fapt criticată se întemeia pe dispozițiile art. 18 din Decretul Regal nr. 965/30.04.1924 și ale art. 119 din Decretul Regal nr. 1297/26.04.1928 (dispoziții anterioare Constituției și acordurilor dintre Italia și Sfântul Scaun).

La 14 ianuarie 2004 Tribunalul Administrativ din Veneția a apreciat că, ținând seama de principiul statului laic (art. 2, 3, 7, 8, 9, 19 și 20 din Constituție), excepția de neconstituționalitate nu este în mod manifest nefondată și, prin urmare, a sesizat Curtea Constituțională. În plus, având în vedere libertatea predării și obligația de a frecventa școala, prezența crucifixului era impusă elevilor, părinților acestora și profesorilor și favoriza religia creștină în detrimentul altor religii. Dna Lautsi s-a constituit parte în procedura derulată la Curtea Constituțională. Guvernul a susținut că prezența crucifixului în sălile de clasă este un „fapt normal”, întrucât acesta nu este doar un simbol religios ci, de asemenea, „steagul Bisericii catolice”, singura

Biserică menționată în Constituție (art. 7). Crucifixul trebuia așadar considerat un simbol al Statului italian.

Prin hotărârea nr. 389/15.12.2004, Curtea Constituțională s-a declarat incompetentă, pe motiv că dispozițiile litigioase nu au forța legii, ci sunt incluse în regulamente.

Procesul a fost reluat la Tribunalul Administrativ din Veneția. Prin sentința nr. 1110/17.03.2005, instanța a respins cererea dnei Lautsi, considerând crucifixul un simbol al istoriei și al culturii italiene, deci implicit al identității italiene și, totodată, un simbol al principiilor de egalitate, de libertate, de toleranță, precum și al principiului statului laic.

Dna Lautsi a formulat recurs împotriva acestei sentințe. La 13 februarie 2006, recursul a fost însă respins de către Consiliul de Stat, pe motiv că crucea devenise una dintre valorile laice ale Constituției italiene și reprezenta valorile vieții civile.

La 27 iulie 2006, în nume propriu și în calitate de reprezentant legal al fiilor săi, dna Soile Lautsi a înregistrat o plângere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Ea a invocat faptul că expunerea crucii în sălile de clasă ale școlii publice frecventate de copiii săi îi încalcă drepturile protejate de art. 2 din Protocolul nr. 1 și de art. 9 din Convenție.

Cadrul juridic căruia i se circumscrie plângerea cuprinde legislație și jurisprudență internă.

Obligația de a expune crucifixul în sălile de clasă se întoarce în timp până la o epocă anterioară unității Italiei. În termenii art. 140 din Decretul Regal nr. 4336/15.09.1860 al Regatului Sardiniei și al Piemontului, „fiecare școală trebuie negreșit să fie prevăzută (...) cu un crucifix”.

În 1861, anul nașterii Statului italian, statul din 1848 al Regatului Sardiniei și al Piemontului a devenit Statul italian. El prevedea că „religia catolică apostolică și romană [este] singura religie de stat. Celelalte culte existente [sunt] tolerate potrivit legii”.

Cucerirea Romei de către armata italiană, la 20 septembrie 1870, în urma căreia Roma a fost anexată și proclamată capitala noului Regat al Italiei, a provocat o criză a relațiilor dintre stat și Biserica catolică. Prin Legea nr. 214/13.05.1871, Statul italian a reglementat unilateral relațiile cu Biserica și a acordat Papei anumite privilegii pentru desfășurarea regulată a activității religioase.

Odată cu instalarea fascismului, statul a adoptat o serie de circulare pentru a asigura respectarea obligației de a expune crucifixul în sălile de clasă.

Circulara nr. 68/22.11.1922, emisă de Ministerul Învățământului, dispunea următoarele: „În acești ultimi ani, în multe școli primare ale Regatului imaginea lui Hristos și portretul Regelui au fost înlăturate. Aceasta constituie o violare manifestă și intolerabilă a unei dispoziții legale și, mai ales, o atingere adusă religiei dominante de stat precum și unității națiunii. Dăm, așadar, tuturor administrațiilor municipale ale Regatului, ordinul de a readuce, în școlile în care sunt înlăturate, cele două simboluri sacre ale credinței și ale sentimentului național”.

Circulara nr. 2134-1867/26.05.1926, emisă de Ministerul Învățământului, conține următoarea dispoziție: „Simbolul religiei noastre, sacru atât credinței cât și sentimentului național, încurajează și inspiră tineretul studios, care, în universități și în alte

instituții de învățământ superior îi rafinează spiritul și inteligența în vederea înaltelor misiuni cărora le este destinat”.

Articolul 18 din Decretul Regal nr. 965/30.04.1924 (Regulament interior al instituțiilor școlare secundare ale Regatului) este redactat astfel: „Fiecare așezământ școlar trebuie să aibă drapelul național, iar fiecare sală de clasă imaginea crucifixului și portretul regelui”.

Articolul 19 din Decretul Regal nr. 1297/26.04.1928 (aprobarea Regulamentului general al serviciilor de învățământ primar) enumeră crucifixul printre „echipamentele și materialele necesare sălilor de clasă ale școlilor”.

Instanțele naționale au considerat că aceste ultime dispoziții sunt încă în vigoare și se aplică prezentei cauze.

Pactele de la Latran, semnate la 11 februarie 1929, marchează „Concilierea” Statului italian cu Biserica catolică. Catolicismul a fost confirmat ca religie oficială a Statului italian. Articolul 1 din Tratat este formulat astfel: „Italia recunoaște și reafirmă principiul consacrat în art. 1 din Statutul Albertin al Regatului din 4 martie 1848 potrivit căruia religia catolică apostolică și romană este singura religie de stat”.

În 1948 Statul italian a adoptat Constituția republicană. Articolul 7 al acesteia recunoaște în mod expres faptul că statul și Biserica catolică sunt, fiecare în organizarea sa, independente și suverane. Raporturile dintre stat și Biserica catolică sunt reglementate prin Pactele de la Latran, iar modificările aduse acestora, acceptate de către cele două părți, nu impun procedura revizuirii constituționale.

Potrivit art. 8 din Constituție, confesiunile religioase, altele decât cea catolică, „au dreptul să se organizeze conform propriilor statute, atâta vreme cât nu se opun ordinii juridice italiene”. Raporturile dintre stat și aceste alte confesiuni „sunt stabilite de lege pe baza acordurilor cu reprezentanții lor”.

Religia catolică și-a schimbat statutul în urma ratificării, prin Legea nr. 121/25.03.1985, a primei dispoziții din Protocolul Adițional la noul Concordat cu Vaticanul, din 18 februarie 1984, care a modificat Pactele de la Latran din 1929. Potrivit acestei reglementări, principiul proclamat inițial în Pactele de la Latran, cel al religiei catolice ca unică religie a Statului italian, nu mai este considerat în vigoare.

În hotărârea nr. 508/20.11.2000, Curtea Constituțională a Italiei și-a rezumat jurisprudența, afirmând că principiile fundamentale privind egalitatea tuturor cetățenilor fără deosebire de religie (art. 3 din Constituție) și libertatea egală a tuturor religiilor în fața legii (art. 8) implică de fapt obligația statului de a avea o atitudine echidistantă și imparțială care să nu acorde importanță numărului de adepți ai unei religii sau amplitudinii pe care o au reacțiile sociale la violarea drepturilor uneia sau alteia dintre religii.

Protecția egală acordată conștiinței fiecărei persoane care aderă la o religie este independentă de religia aleasă, iar acest lucru nu este în contradicție cu posibilitatea unei reglementări diferite a raporturilor dintre stat și diversele religii, în sensul art. 7 și 8 din Constituție.

O asemenea poziție echidistantă și imparțială reflectă principiul statului laic, evidențiat de Curtea Constituțională în prevederile legii supreme; el are natura unui „principiu suprem” și caracterizează statul în sensul pluralismului. Diferitele credințe, culturi și tradiții trebuie să conviețuiască în egalitate și libertate.

În hotărârea nr. 203/1989, Curtea Constituțională a analizat problema lipsei obligativității de predare a religiei catolice în școlile de stat. Cu acea ocazie ea a precizat că legea supremă conține principiul statului laic (art. 2, 3, 7, 8, 9, 19, 20), caracterul confesional al statului fiind expres abandonat în 1985, în temeiul Protocolului Adițional la noile Acorduri încheiate cu Sfântul Scaun.

Chemată să decidă asupra obligației de a expune crucifixul în școlile de stat, Curtea Constituțională s-a pronunțat prin hotărârea nr. 389/15.12.2004; ea nu a analizat însă pe fondul cererii cu care a fost sesizată, considerând-o manifest inadmisibilă pe motiv că viza dispozițiile unor regulamente lipsite de forța juridică a legii. În consecință, Curtea a declarat că problema invocată nu se circumscrie sferei sale de competență.

Referitor la pretinsa violare a art. 2 din Protocolul nr. 1, coroborat cu art. 9 al Convenției, petenta a susținut, în nume propriu și în calitate de reprezentant al fiilor săi, că expunerea crucii în școala publică frecventată de către aceștia constituie o ingerință incompatibilă cu dreptul său de a le asigura o educație și o instruire conforme convingerilor ei religioase și filosofice, în sensul art. 2 din Protocolul nr. 1.

În plus, petenta a susținut că expunerea crucii a ignorat, în egală măsură, și libertatea ei de conștiință și de religie, protejată de art. 9 din Convenție.

Guvernul a contestat această teză.

Curtea a analizat mai întâi admisibilitatea plângerii și a constatat că ea nu este în mod manifest nefondată, în sensul art. 35 §3 din Convenție, și că nu există nici un alt motiv de inadmisibilitate a acesteia. În consecință, plângerea a fost considerată admisibilă.

În ceea ce privește fondul cauzei, petenta a început prin a prezenta istoricul dispozițiilor relevante. În acest sens, ea a arătat că potrivit instanțelor naționale expunerea crucifixului are la bază acte normative din anii 1924 și 1928, considerate încă în vigoare, deși sunt anterioare atât Constituției italiene cât și acordurilor din 1984 cu Sfântul Scaun și a Protocolului Adițional acestora. Or, dispozițiile invocate au scăpat controlului de constituționalitate întrucât Curtea Constituțională nu s-a putut pronunța asupra compatibilității lor cu principiile fundamentale ale ordinii juridice italiene din cauza faptului că erau incluse în regulamente, iar nu în legi.

Prevederile invocate sunt moștenirea unei concepții confesionale a statului, care se ciocnește astăzi cu obligația caracterului său laic și care ignoră drepturile protejate de Convenție. Există o „problemă religioasă” în Italia întrucât, instituind obligația de a expune crucifixul în sălile de clasă, statul acordă religiei catolice o poziție privilegiată care se transpune într-o ingerință în dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie al petentei și al fiilor săi, în dreptul acesteia de a-i educa potrivit convingerilor ei morale și religioase, precum și într-o formă de discriminare față de persoanele care nu sunt catolice.

În realitate, crucifixul are, în mod special și în primul rând, o conotație religioasă. Faptul că simbolul crucii are și alte „chei de lectură” nu antrenează pierderea semnificației sale esențiale, care este religioasă.

Favorizarea unei religii prin expunerea unui simbol conferă elevilor din școlile publice – îndeosebi copiilor petentei – sentimentul că statul aderă la o anumită credință religioasă. Însă nicio persoană și, în mod special, cele care au vulnerabilitatea

vârstei tinere, nu ar trebui să perceapă un stat de drept ca fiind mai apropiat unei confesiuni religioase decât alteia.

Printre alte repercusiuni, situația descrisă creează o presiune incontestabilă asupra fiilor minori ai petentei, precum și sentimentul că statul este departe de cei care nu se regăsesc în această confesiune. Noțiunea de laicism semnifică obligația statului de a fi neutru și echidistant față de religii, pentru a nu fi perceput mai apropiat anumitor cetățeni decât altora.

Statul ar trebui să garanteze tuturor cetățenilor libertatea de conștiință, începând cu un învățământ public capabil să modeleze autonomia și libertatea gândirii persoanei, cu respectarea drepturilor garantate de Convenție.

Cât privește problema de a ști dacă un profesor este liber să expună alte simboluri religioase într-o sală de clasă, răspunsul este negativ, întrucât nu există dispoziții legale care să permită acest lucru.

Guvernul a precizat că problema invocată în plângerea petentei depășește cadrul juridic propriu-zis și intră pe terenul filosofiei. De fapt, trebuie să se stabilească dacă prezența unui simbol cu origine și semnificație religioase este, în sine, susceptibilă să exercite vreo influență asupra libertăților individuale într-o manieră incompatibilă cu prevederile Convenției.

Deși crucea este în mod cert un simbol religios, ea poartă și alte semnificații; are, de asemenea, o semnificație etică, clară și considerabilă, independent de adeziunea la tradiția religioasă sau istorică, întrucât evocă principii care pot fi împărtășite și în afara credinței creștine (non-violența, demnitatea egală a tuturor ființelor umane, dreptatea și egalitatea, prioritatea individului asupra grupului și importanța libertății sale de opțiune, separația politicului de religios, iubirea aproapelui, mergând până la iertarea dușmanilor). Fără îndoială, valorile pe care se întemeiază astăzi societățile democratice își au și ele originea imediată în gândirea unor autori care se opun creștinismului. Totuși, gândirea acestor autori este hrănită de filosofia creștină, chiar și numai datorită educației lor și a contextului cultural în care s-au format și în care au trăit. În concluzie, valorile democratice de astăzi își prelungesc rădăcinile într-un trecut mai îndepărtat, cel al mesajului evanghelic. Mesajul crucii este deci unul umanist; el poate fi citit independent de dimensiunea lui religioasă și este alcătuit dintr-un ansamblu de principii și valori care formează temeiul democrațiilor contemporane.

Întrucât trimite la acest mesaj, crucea este perfect compatibilă cu laicismul, fiind accesibilă și ateilor ori celor care nu sunt creștini; aceștia ar putea accepta crucea în măsura în care ea evocă originea îndepărtată a principiilor și a valorilor menționate. Simbolul crucii poate fi deci fi perceput în afara unei semnificații religioase, astfel încât expunerea lui într-un loc public nu constituie, în sine, o atingere a drepturilor și a libertăților garantate de Convenție.

Această concluzie este susținută și de jurisprudența Curții, care pretinde o ingerință mult mai gravă decât simpla expunere a unui simbol, pentru a constata atingerea drepturilor și a libertăților. Astfel, în cauza *Folgerø*¹, Curtea a constatat violarea art. 2 din Protocolul nr. 1, ca urmare a unei ingerințe grave.

Miza prezentei cauze nu constă în libertatea de a adera sau nu la o religie, deoarece în Italia această libertate este deplin garantată. Nu este vorba nici despre

¹ *Folgerø et alii c. Norvegia*, [GC], nr. 15472/02, CEDH 2007-VIII.

libertatea de a practica o religie ori de a nu practica niciuna; într-adevăr, crucifixul este expus în sălile de clasă, dar profesorilor sau elevilor nu li se pretinde sub nicio formă să-i adreseze nici cel mai mic semn de salut, de reverență sau de simplă recunoaștere și, cu atât mai puțin, să recite rugăciuni în clasă. De fapt, nu li se cere nici chiar să acorde vreo atenție crucifixului.

În cauză nu se pune problema libertății de educare a copiilor potrivit convingerilor părinților: învățământul în Italia este întru totul laic și pluralist, programele școlare nu conțin nicio aluzie la o religie anume, iar instruirea religioasă este facultativă.

Referindu-se la hotărârea pronunțată în cauza *Kjeldsen, Busk Madsen și Pedersen*², unde Curtea nu a constatat nicio violare a Convenției, Guvernul a susținut că, oricare i-ar fi forța sugestivă, o imagine nu este comparabilă cu impactul unui comportament activ, cotidian și de durată, cum este învățământul. În plus, există și posibilitatea educării copiilor în școli private sau chiar acasă, cu profesori particulari.

Autoritățile naționale se bucură de o largă marjă de apreciere în cazul unor probleme atât de complexe și delicate, strâns legate de cultură și de istorie. Expunerea unui simbol religios în locuri publice nu depășește marja de apreciere acordată statelor.

De altfel, acest lucru este cu atât mai veridic cu cât în Europa există o varietate de atitudini pe această temă. Spre exemplu, în Grecia, toate ceremoniile civile și militare presupun prezența și participarea activă a unui preot de cult ortodox; în plus, în Vinerea Mare este proclamat doliu național și toate birourile și magazinele sunt închise, la fel ca în Alsacia.

Expunerea crucii nu afectează caracterul laic al statului, principiu care este înscris în Constituție și în acordurile încheiate cu Sfântul Scaun. Acest gest nu reprezintă nici semnul unei preferințe pentru o religie, întrucât amintește de o tradiție culturală și de valori umaniste împărtășite și de alte persoane decât creștinii. Prin urmare, expunerea crucii nu nesocotește obligația de neutralitate și de imparțialitate a statului.

De altfel, nu există un consens european asupra modului de a interpreta în concret noțiunea de laicism, astfel încât statele au o marjă de apreciere mai largă în acest domeniu. Mai exact, deși există un consens european cu privire la principiul statului laic, el nu vizează implicațiile concrete ale acestui principiu și nici punerea lui în practică. Guvernul a solicitat Curții să dea dovadă de prudență și de reținere și, în consecință, să se abțină de la formularea unui conținut precis care să ducă până la interdicția unei simple expuneri a simbolurilor. În caz contrar, ea ar da un conținut material predeterminat principiului statului laic, iar acest lucru s-ar împotrivi diversității legitime a abordărilor naționale și ar determina consecințe imprevizibile.

Guvernul nu a susținut că păstrarea crucifixului în sălile de clasă ar fi necesară, oportună ori dezirabilă, ci a subliniat că opțiunea de a-l păstra sau nu se detașează de politic și răspunde unor criterii de oportunitate, iar nu de legalitate. Din evoluția istorică a dreptului intern, schițată de către petentă și necontestată de Guvern, ar trebui să se înțeleagă faptul că Republica Italiană, deși laică, a decis în mod liber să păstreze crucifixul în sălile de clasă din diferite motive, printre care se numără

² 7 decembrie 1976, seria A nr. 23.

necesitatea găsirii unui compromis cu partidele de inspirație creștină, care reprezintă cea mai mare parte a populației și sentimentul religios al acesteia.

Cât despre libertatea unui profesor de a expune alte simboluri religioase într-o sală de clasă, nu există nicio dispoziție legală care să interzică acest lucru.

În concluzie, pentru motivele arătate, Guvernul a solicitat Curții să respingă plângerea petentei.

În procedura desfășurată în fața Curții a participat, în calitate de terț intervenient, organizația Greek Helsinki Monitor (GHM). Aceasta a contestat teza Guvernului.

În susținerea GHM, crucea și, cu atât mai mult crucifixul, pot fi percepute doar ca simboluri religioase. Afirmarea potrivit căreia crucea este purtătoarea unor valori umaniste și trebuie receptată și altfel decât un simbol religios nu poate fi acceptată; o asemenea abordare este ofensatoare la adresa Bisericii. În plus, Guvernul italian nu a indicat nici măcar o singură persoană necreștină care să fie de acord cu această teorie, iar alte religii consideră crucea exclusiv un simbol religios.

Argumentul Guvernului potrivit căruia expunerea crucifixului nu pretinde nici salut, nici atenție, lasă loc întrebării privind motivul expunerii lui. Expunerea unui asemenea simbol ar putea fi percepută ca o expresie a venerației lui instituționale.

În acest sens, GHM a arătat că, potrivit principiilor directe de la Toledo privind învățământul referitoare la religii și la convingeri în școlile publice [Consiliul de experți asupra libertății de religie și de convingere al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE)], prezența unui astfel de simbol într-o școală publică poate constitui o formă de predare implicită a unei religii creând impresia, de pildă, că această religie determinată este favorizată în raport cu altele. De vreme ce, în cauza *Folgerø*, Curtea a statuat că participarea la activități religioase poate exercita o influență asupra copiilor, atunci același lucru este posibil și în cazul expunerii simbolurilor religioase. În plus, trebuie avute în vedere și situațiile în care copiii sau părinții acestora se tem de repercusiunile unei eventuale decizii de a protesta.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat că *interpretarea generală a art. 2 din Protocolul nr. 1 al Convenției și principiile atașate acestor prevederi* se reflectă în jurisprudența sa. Conținutul acestui articol nu trebuie să fie privit în mod izolat ci, mai ales, corelat cu art. 8, 9 și 10 din Convenție.

Dreptul părinților de a le fi respectate convingerile religioase se întemeiază pe dreptul fundamental la instruire, iar art. 2 din Protocolul nr. 1 al Convenției nu distinge între învățământul de stat și cel privat. Articolul 2 §2 din Protocol are scopul de a proteja posibilitatea pluralismului în educație, esențial pentru menținerea societății democratice. Datorită competențelor statului modern, acest obiectiv trebuie să fie atins în primul rând prin intermediul educației de stat.

Respectul convingerilor părinților trebuie să fie posibil în cadrul unui învățământ capabil să asigure un mediu școlar deschis care să favorizeze mai mult includerea decât excluderea, independent de originea socială a elevilor, de credințele religioase sau de originea etnică. Școala nu ar trebui să fie teatrul predicii ori a activităților misionare, ci un spațiu de întâlnire a diferitelor religii și convingeri filosofice, unde elevii pot dobândi cunoștințe cu privire la diferite tradiții și moduri de a gândi.

Potrivit art. 2 §2 din Protocol, atunci când își îndeplinește obligațiile asumate în materia educației, statul trebuie să aibă grijă ca informațiile sau cunoștințele incluse

în planul de învățământ să fie transmise de o manieră obiectivă, critică și pluralistă. Statului îi este interzis să urmărească scopul îndoctrinării, care poate fi considerat contrar respectului datorat convingerilor religioase și filosofice ale părinților. Aceasta este o limită care nu trebuie depășită.

Respectul convingerilor religioase ale părinților și a credințelor copiilor implică dreptul de a crede într-o religie sau de a nu crede în niciuna. Libertatea de a crede sau de a nu crede (libertatea negativă) sunt protejate în egală măsură de art. 9 al Convenției.

Obligația de neutralitate și de imparțialitate a statului este incompatibilă cu orice evaluare de către stat a legitimității convingerilor religioase sau a modului în care aceste convingeri sunt exprimate. Atunci când este vorba despre învățământul de stat, neutralitatea ar trebui să garanteze pluralismul.

Curtea a aplicat în cauză principiile arătate. În acest sens, a precizat că ele obligă statul să se abțină de la impunerea, chiar indirectă, a unor credințe, în spațiile frecventate de persoane lipsite de independență sau care sunt în mod special vulnerabile. Școlarizarea copiilor este un sector foarte sensibil, întrucât în acest caz constrângerea statului se răsfrânge asupra unor spirite lipsite încă (în funcție de nivelul de maturitate al copilului) de o capacitate critică, în măsură să le permită distanțarea față de mesajul care decurge dintr-o opțiune preferențială a statului, în plan religios.

Curtea a examinat dacă, impunând expunerea crucifixului în sălile de clasă, statul pârât a avut grijă, în exercitarea funcțiilor sale de educare și predare, ca informațiile și cunoștințele să fie prezentate în mod obiectiv, critic și pluralist, și dacă a respectat convingerile religioase și filosofice ale părinților în conformitate cu art. 2 din Protocolul nr. 1.

Pentru a analiza această problemă, Curtea a ținut seama, mai ales, de natura simbolului religios și de impactul lui asupra elevilor de vârstă fragedă, în mod special asupra copiilor petentei. Într-adevăr, în acele state în care marea majoritate a populației împărtășește o anume religie, manifestarea riturilor și a simbolurilor acestei religii, fără restricții de loc și de formă, poate constitui o presiune asupra elevilor care nu practică religia respectivă ori asupra celor care aderă la o altă religie.

Guvernul a justificat obligația (sau faptul) expunerii crucifixului raportându-se la mesajul moral pozitiv al credinței creștine, care transcende valorile constituționale laice, la rolul religiei în istoria italiană precum și la înrădăcinarea acesteia în tradiția țării. El atribuie crucifixului o semnificație neutră și laică, raportată la istoria și la tradiția Italiei, care sunt intim legate de creștinism. Potrivit Guvernului, crucifixul este un simbol religios, însă el poate reprezenta și alte valori.

În opinia Curții, simbolul crucifixului are multiple semnificații, cea religioasă fiind predominantă.

Prezența crucifixului în sălile de clasă depășește utilizarea simbolurilor în contexte istorice specifice. Așa cum instanța europeană a statuat deja, caracterul tradițional, din punct de vedere social și istoric, al unui text folosit de către parlamentari pentru a depune jurământ nu privează jurământul de natura sa religioasă³.

³ *Buscarini et alii c. San-Marino* [GC], nr. 24645/94, CEDH 1999-I.

Petenta a susținut că simbolul îi afectează convingerile și violează dreptul copiilor săi de a nu mărturisi religia catolică. Convingerile ei ating un grad de seriozitate și de coerență suficient pentru ca ea să perceapă în mod rezonabil conflictul acestora cu prezența obligatorie a crucifixului. Pentru petentă, expunerea crucifixului semnifică ralierea statului la religia catolică. Aceasta este și semnificația oficială păstrată în cadrul Bisericii catolice, instituția atribuind crucifixului un mesaj fundamental. Prin urmare, percepția petentei nu este arbitrară.

Convingerile dnei Lautsi vizează și impactul pe care îl are expunerea crucifixului asupra copiilor ei, care aveau la acea vreme vârsta de 11 și 13 ani. Curtea a admis faptul că, expus fiind, este imposibil ca acest simbol să nu fie remarcat. În contextul educației de stat, el este perceput în mod necesar ca parte integrantă a mediului școlar și poate fi deci considerat un „semn exterior puternic”.

Prezența crucifixului poate fi ușor interpretată, de către elevi de orice vârstă, ca un însemn religios, iar ei se vor simți educați într-un mediu școlar marcat de o anumită religie. Ceea ce poate fi încurajator pentru unii elevi religioși, poate tulbura emoțional elevii altor religii ori elevii care nu mărturisesc nicio religie. Acest risc există în mod special în cazul elevilor care aparțin minorităților religioase. Libertatea negativă nu este limitată la absența serviciilor religioase sau a învățământului religios; ea se extinde și asupra practicilor și a simbolurilor care exprimă, în general ori în special, o credință, o religie sau ateismul. Acestui drept negativ i se cuvine o protecție specială, atunci când statul este cel care exprimă o credință, iar persoana se află într-o situație de care nu se poate detașa sau, detașându-se, ar trebui să accepte un sacrificiu și eforturi disproporționate.

Expunerea unuia sau mai multor simboluri religioase nu poate fi justificată nici de solicitarea altor părinți care doresc o educație religioasă conformă propriilor convingerilor și nici de necesitatea unui compromis cu partidele politice de inspirație creștină. Respectul acordat convingerilor părinților în privința educației trebuie să țină seama de respectul datorat convingerilor altor părinți. Statului îi revine obligația neutralității confesionale în cadrul educației publice, care impune prezența la cursuri fără considerarea religiei și care trebuie să se încerce formarea unei gândiri critice a elevilor.

În opinia Curții, este greu de înțeles în ce mod, expunerea în sălile de clasă din școlile publice a unui simbol asociat în mod firesc catolicismului (religia majoritară în Italia), ar putea sluji pluralismului educațional, care este esențial pentru menținerea „societății democratice”. În acest sens, Curtea a subliniat faptul că jurisprudența Curții Constituționale indică aceleași concluzii.

Expunerea obligatorie a unui simbol care aparține unei confesiuni determinate, atunci când se exercită funcții publice care implică situații specifice aflate sub control guvernamental, în special în sălile de clasă, restrânge dreptul părinților de a-și educa copiii potrivit convingerilor proprii, precum și dreptul copiilor școlarizați de a crede sau de a nu crede. O asemenea măsură determină violarea acestor drepturi, întrucât restricțiile sunt incompatibile cu obligația statului de a respecta neutralitatea, în exercitarea funcției publice, mai ales în domeniul educației.

Pentru aceste considerente, Curtea a statuat că *art. 2 din Protocolul nr. 1, coroborat cu art. 9 al Convenției a fost violat.*

Referitor la pretinsa violare a art. 14 din Convenție, petenta a susținut că ingerința pe care a invocat-o din perspectiva art. 2 din Protocolul nr. 1, coroborat cu art. 9 al Convenției, nesocotește deopotrivă și principiul nediscriminării, consacrat de art. 14.

Guvernul a contestat această teză.

Curtea a constatat că acest petit nu este în mod manifest nefondat, în sensul art. 35 §3 din Convenție și nu există nici un alt motiv al inadmisibilității sale. Totuși, având în vedere circumstanțele prezentei cauze și motivarea în temeiul căreia s-a constatat violarea art. 2 din Protocolul nr. 1, coroborat cu art. 9 al Convenției, Curtea a apreciat că nu este necesar să analizeze cauza și din perspectiva art. 14, privit izolat sau coroborat cu prevederile citate mai sus.

În temeiul art. 41 al Convenției, petenta a solicitat Curții acordarea unei compensații cu titlu de daune morale, în cuantum de cel puțin 10.000 euro.

Potrivit Guvernului, simpla constatare a faptului că dreptul petentei a fost violat reprezintă o satisfacție suficientă și, oricum, suma pretinsă este excesivă și nesustenută cu probe, astfel încât cererea se cuvine a fi respinsă ori suma redusă în mod echitabil.

Întrucât Guvernul nu s-a declarat dispus să revizuiască dispozițiile care reglementează prezența crucifixului în sălile de clasă, Curtea a estimat că în prezenta cauză, spre deosebire de *Folgerø et alii*, constatarea violării nu este suficientă. În consecință, i-a acordat petentei suma de 5.000 euro cu titlu de daune morale.

* * *

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secția a IV-a

Kuliś și Różycki c. Polonia

Hotărârea din 6 octombrie 2009

Art. 10 din Convenție – „Libertatea de exprimare”

Dnii Mirosław Kuliś și Piotr Różycki s-au născut în 1956 și, respectiv, în 1946. Dl Piotr Różycki a decedat în anul 2004, iar dl Mirosław Kuliś locuiește încă în Łódź. Acesta din urmă este proprietarul editurii „Westa Druck”, care publică săptămânalul *Angora* și suplimentul acestuia pentru copii, *Angorka*. Dl Piotr Różycki a fost redactorul șef al publicației.

La 16 mai 1999 *Angorka* a publicat un articol referitor la o campanie publicitară a societății „Star Foods”, pentru felii crocante de cartofi. Pe prima pagină a publicației se afla un desen, reprezentând un băiat care ține în mână un pachet cu inscripția „Star Foods” și care îi spune lui *Reksio* – un cățeluș îndrăgit de copii, personaj al desenelor animate – „Nu te îngrijora! Aș fi și eu un ucigaș, dacă aș mânca gunoiul asta!”. Deasupra desenului se afla un titlu mare, care preciza: „Copiii polonezi șocați de reclama cartofilor crocanți, «Reksio este un ucigaș»”.

Articolul, publicat în pagina a doua a publicației, explică următoarele:

„De curând, în [pachetele cu] felii crocante de cartofi Star Foods au apărut bilețele care au îngrozit părinți și copii: «Reksio este un ucigaș».

În [pachetele cu] cartofi crocanți ai societății Star Foods, care sunt depozitate pe rafturile aproape tuturor magazinelor, au apărut de curând bilețele care au îngrozit

părinți și copii. În pachete se află mici bucăți de hârtie având inscripționat sloganul: «Reksio este un ucigaș».

Înainte ca bilețelele să apară în pachetele cu felii crocante de cartofi, societatea a cerut un studiu de piață. Una dintre agențiile publicitare a propus sloganuri și dictoane folosite zilnic de adolescenți. Copiii sunt însă îngroziți de acele sloganuri.

(...)

Redactat în conformitate cu «Super Express »”.

Acest articol era însoțit de un mic desen reprezentând două pisici care țin un pachet cu inscripția „feliile crocante de cartofi” și, în fundal, cățelul Reksio. Una dintre pisici ține o bucată de hârtie cu sloganul «Reksio ucigaș», scoasă, se pare, din pachet, și îi spune celeilalte pisici – „sigur, uneori este dezagreabil, dar ucigaș?!”

La 10 noiembrie 1999 societatea „Star Foods” a demarat proceduri judiciare interne și, în calitate de reclamantă, a formulat o cerere de chemare în judecată împotriva dlor Mirosław Kuliś și Piotr Różycki, pentru a-și proteja drepturi subiective. Ea a solicitat pronunțarea unei hotărâri judecătorești care să le impună părților obligația de a prezenta scuze în *Angora* și *Angorka*, pentru publicarea unui desen care discredita, fără nicio justificare, produse „Star Foods”. În plus, societatea a cerut restituirea cheltuielilor de judecată și obligarea părților la achitarea unei sume de 10.000 zloți polonezi (PLN), în favoarea unei instituții de caritate.

La 28 mai 2001 Curtea Regională Łódź s-a pronunțat în favoarea reclamantei. Instanța a obligat părțile să publice scuze, așa cum s-a solicitat în cererea de chemare în judecată, să achite 10.000 PLN în favoarea unei instituții de caritate și să restituie reclamantei cheltuielile de judecată, în cuantum de 11.500 PLN. Instanța a statuat că desenul invocat a violat drepturile subiective ale reclamantei și a discreditat produsele societății. Cuvintele folosite de către părți au un sens neechivoc, asociat dezgustului și repulsiei, și un puternic caracter peiorativ. În consecință, părțile au depășit pragul criticii admisibile, mai ales într-o publicație destinată copiilor. Instanța a respins argumentele potrivit cărora desenul țintea campania publicitară a societății „Star Foods”, iar nu produsele acesteia. Ea a considerat că un astfel de atac la adresa drepturilor subiective ale reclamantei nu s-ar fi putut justifica nici chiar prin argumentul potrivit căruia campania sa a fost prost gândită.

Dnii Mirosław Kuliś și Piotr Różycki au formulat apel împotriva acestei sentințe.

La 21 martie 2002 Curtea de Apel Łódź a respins apelul și a dispus restituirea, în favoarea reclamantei, a cheltuielilor de judecată din apel, în cuantum de 11.500 PLN. Instanța de apel a împărtășit opinia curții inferioare, potrivit căreia critica nu viza stilul publicitar adoptat de „Star Foods”. A numi produsul societății „gunoi” nu este, cu siguranță, o critică la adresa campaniei publicitare, ci țintește produsul, marca și bunul renume al societății. Afirmația invocată, „Aș fi și eu un ucigaș, dacă aș mânca gunoiul asta”, conține o evidentă apreciere negativă a gustului și a calității produsului. Astfel, gestul autorilor a urmărit să discrediteze nejustificat produsul societății „Star Foods” și, ca atare, nu poate beneficia de protecție juridică. Instanța de apel a precizat, de asemenea, că dnii Mirosław Kuliś și Piotr Różycki s-au bazat în mod repetat pe interesele copiilor pentru a-și justifica acțiunile, deși ei înșiși au reluat, în suplimentul pentru copii, sloganul care, în opinia lor, avusese un impact negativ asupra emoțiilor copiilor și care îi îngrozise.

La 12 decembrie 2002 Curtea Supremă a refuzat să examineze cererea de casare a deciziei anterioare.

La 10 iunie 2002 dnii Mirosław Kuliś și Piotr Różycki au adresat o plângere Curții Europene a Drepturilor Omului, invocând violarea libertății lor de expresie, garantată de art. 10 din Convenție.

Cadrul juridic căruia i se circumscrie plângerea trimite la prevederile art. 23 și 24 C.civ. Articolul 23 conține o listă exemplificativă a drepturilor considerate „personale” și este formulat astfel: „Drepturile personale ale individului, cum sunt, în special, sănătatea, libertatea, reputația, libertatea conștiinței, numele sau pseudonimul, imaginea, secretul corespondenței, inviolabilitatea domiciliului, a operelor științifice sau artistice, [precum și] a invențiilor și a inovațiilor sunt protejate de legea civilă, indiferent de protecția oferită prin alte dispoziții legale”.

Articolul 24 C.civ. prevede mijloacele de reparare a violării drepturilor subiective. Potrivit acestui text, o persoană expusă pericolului de a-i fi violat un drept personal poate cere potențialului autor să se abțină de la acțiunea prejudiciabilă, cu excepția cazului în care aceasta ar fi licită. Atunci când violarea unui drept personal s-a produs deja, cel afectat poate, *inter alia*, să solicite autorului formularea unei declarații relevante, într-o formă adecvată, sau îi poate pretinde o satisfacție echitabilă. Dacă violarea unui drept personal cauzează pierderi financiare, victima poate solicita daune.

Curtea a precizat că plângerea petentului nu este în mod manifest nefondată, în sensul art. 35 §3 din Convenție, și că nu există nici un alt motiv de inadmisibilitate a acesteia. În consecință, plângerea a fost declarată admisibilă.

În ceea ce privește fondul cauzei, petenții au susținut că ingerința în dreptul lor la libertatea de exprimare nu era necesară într-o societate democratică și nu a fost justificată de o nevoie socială stringentă. Ei au subliniat că în această cauză nu este vorba de interese pur comerciale, ci de participarea la o dezbatere generală. Astfel de cauze trebuie să implice motive foarte puternice pentru restrângerea libertății presei într-o societate democratică, iar marja de apreciere a statului este limitată.

Petenții au susținut că desenul invocat trebuie analizat în contextul de ansamblu al publicării sale. El este unul dintre desenele referitoare la campania publicitară desfășurată de „Star Foods” și a fost însoțit de titlul „Copiii polonezi șocați de reclama cartofilor...” și de o precizare clară a faptului că detaliile puteau fi găsite în articolul din pagina a doua. Petenții au subliniat faptul că sloganul „Reksio este un ucigaș”, pe care s-a bazat desenul respectiv, era doar un exemplu – blând în comparație cu altele – al unor fraze extrem de nepotrivite care fuseseră folosite în campania adresată copiilor; unele făceau aluzie la comportamentul sexual sau la consumul băuturilor alcoolice ori aveau o natură rasistă sau șovină. Exemple ale altor sloganuri incluse în campania publicitară: „Sunt drăguță dar inaccesibilă”, „Unde sunt chiloții?”, „Prostitute! Mă înmulțesc cu ușurință”, „Distrează-mă”, „Rămâi cu mine”, „Nu pot sămbătă”, „Beți Înălțimea Voastră”, „Nu bea singur (câtre oglindă)”, „100 de ani în spatele negrilor” (însemnând a fi înapoiat), „Polonezi – cultivați pământul”, „Oameni la Zoo”.

Caracterul deplasat al unei asemenea campanii este în mod evident o problemă de interes public, iar subiectul a fost tratat de câteva ziare. Așadar, alăturarea petenților la această dezbatere a fost justificată.

Petenții au precizat că desenul era un comentariu satiric la articol și au contestat faptul că acesta ar fi atacat fățiș bunul renume al produsului. Ei au susținut că nu i-a interesat să critice produsul; exprimarea lor a fost consecința utilizării unui limbaj simplificat și satiric, întrucât publicația era adresată copiilor. Petenții au recunoscut că au folosit un limbaj provocator și lipsit de eleganță și că exprimarea jurnalistică a fost exagerată; totuși, desenul a rămas în limitele criticii acceptabile, care ar trebui permisă într-o societate democratică.

Societatea reclamantă nu a suferit niciun prejudiciu și, chiar dacă bunul ei renume a fost afectat, acest lucru a fost mai mult consecința campaniei publicitare prost gândite, decât a publicației lor. În susținerea petenților, motivele formulate de către autoritățile naționale nu sunt relevante sau suficiente pentru a demonstra că hotărârea judecătorească definitivă a fost necesară într-o societate democratică. Instanțele interne nu au reușit să păstreze un echilibru între cele două interese aflate în joc – cel al libertății presei și interesul de a proteja reputația unei societăți comerciale.

Guvernul a recunoscut că sancțiunea aplicată petenților constituie o „ingerință” în dreptul lor la libertatea de exprimare. Totuși, a susținut că această ingerință a fost „prevăzută de lege” și a urmărit un scop legitim, acela de a proteja reputația și drepturile altora.

Petenții au depășit limitele protecției garantate de art. 10 și au violat drepturile subiective ale societății reclamante. Reacția instanțelor interne a fost așadar legitimă și necesară într-o societate democratică, întrucât a răspuns unei „nevoi sociale stringente”, aceea de a proteja drepturile societății „Star Foods”. În plus, instanțele au evaluat imparțial faptele relevante și au dispus o sancțiune moderată.

Cu toate că textul publicat de către petenți se referă la campania publicitară, desenul aflat pe prima pagină a publicației vizează exclusiv produsul „Star Foods”. În acest desen, petenții nu și-au îndreptat critica lor exagerată împotriva campaniei publicitare, ci chiar împotriva produsului, afirmând în mod clar că toți cartofii crocanți produși de „Star Foods” sunt „gunoi”. Desenul a transmis un mesaj clar cititorilor – copii – „că ar trebui să nu se apropie de produsele la care se face referire într-un limbaj atât de critic și depreciativ”. Petenții au discreditat cartofii crocanți produși de către societatea „Star Foods” fără să ofere niciun motiv solid pentru a proceda astfel și nu au reușit să ofere niciun temei efectiv care ar putea susține judecata lor de valoare privind produsul.

Ingerința care face obiectul plângerii a fost așadar proporțională scopului legitim urmărit și, ca atare, a fost necesară într-o societate democratică pentru a proteja reputația altora. În susținerea Guvernului, nu s-a produs o violare a art. 10 din Convenție.

Curtea a reiterat faptul că libertatea de exprimare, așa cum este garantată de art. 10 §1 al Convenției, constituie unul dintre fundamentele esențiale ale societății democratice precum și una dintre condițiile de bază ale dezvoltării ei și ale sentimentului de împlinire al fiecărei persoane. Supusă art. 10 §2, ea se aplică nu doar „informațiilor” sau „ideilor” care sunt receptate favorabil ori care sunt considerate inofensive sau indiferente, ci și celor care offensează, șochează ori deranjează. Acestea sunt exigențele pluralismului, ale toleranței și ale deschiderii interioare, în absența cărora nu există „societate democratică”.

Articolul 10 §2 al Convenției lasă puțin spațiu pentru restrângeri ale discursului politic sau ale dezbaterii privind subiecte de interes public.

Fără îndoială că art. 10 §2 permite protejarea reputației altora, a tuturor persoanelor; dar, în astfel de cazuri, exigențele protecției trebuie să fie cântărite în raport cu interesele dezbaterii publice a problemelor politice.

Nu trebuie uitat rolul esențial al presei într-un stat guvernat de preeminența dreptului. Deși ea nu trebuie să depășească diferite limite fixate, *inter alia*, pentru a preveni dezordinea și pentru a proteja reputația altora, presei îi revine totuși sarcina de a comunica informații și idei privind chestiuni politice și alte probleme de interes general. Libertatea presei oferă publicului unul dintre cele mai bune mijloace de a afla și de a-și forma o opinie cu privire la ideile și la atitudinea liderilor politici. Libertatea jurnalistică se extinde și asupra unei posibile doze de exagerare sau chiar de provocare.

Cu toate că libertatea de exprimare poate fi supusă unor excepții, acestea trebuie să fie interpretate în mod strict, iar necesitatea oricăror restrângeri trebuie stabilită în mod convingător.

Într-adevăr, autorităților naționale le revine în primul rând sarcina de a stabili dacă există o „nevoie socială stringentă” pentru restrângerea unui drept și, în efectuarea acestei evaluări, ele se bucură de o anumită marjă de apreciere. În cauzele privind presa, marja națională de apreciere se circumscrie interesului pe care îl are societatea democratică de a garanta și de a păstra o presă liberă. Acest interes cântărește greu și atunci când se evaluează, așa cum pretinde art. 10 §2, dacă o restricție este proporțională scopului legitim urmărit.

O importanță aparte îi revine distincției dintre afirmarea unor fapte și emiterea unor judecăți de valoare. În timp ce existența faptelor poate fi demonstrată, adevărul judecăților de valoare nu poate fi probat. Cerința de a proba adevărul unei judecăți de valoare este imposibil de îndeplinit și încalcă însăși libertatea de opinie, care este un element fundamental al dreptului garantat de art. 10. Totuși, chiar și atunci când o afirmație atinge nivelul unei judecăți de valoare, proporționalitatea ingerinței poate depinde de existența unui temei efectiv, suficient, al afirmației contestate, deoarece chiar și o judecată de valoare poate fi excesivă atunci când nu există un temei real suficient care să o susțină.

În exercitarea funcției sale de control, sarcina Curții nu este aceea de a lua locul autorităților naționale competente ci, mai curând, aceea de a revizui, din perspectiva art. 10, hotărârile pronunțate de acestea în virtutea puterii lor de apreciere. Procedând astfel, Curtea trebuie să evalueze ingerința care face obiectul plângerii în lumina de ansamblu a cauzei și să stabilească dacă motivele invocate de către autoritățile naționale pentru a o justifica sunt relevante și suficiente. În acest mod, Curtea trebuie să se asigure că autoritățile naționale au aplicat standarde conforme principiilor exprimate în art. 10 și, în plus, că s-au întemeiat pe o evaluare rezonabilă a faptelor relevante.

Curtea a aplicat în cauză principiile generale menționate mai sus. Ea a subliniat că nu se contestă calificarea procedurilor civile derulate împotriva petenților ca o ingerință în dreptul acestora la libertatea de exprimare. De asemenea, atât Curtea cât și părțile au precizat că ingerința care face obiectul plângerii este prevăzută de lege,

respectiv de art. 23 și 24 C.civ., și că a urmărit scopul legitim la care se referă art. 10 §2 din Convenție, acela de a proteja reputația sau drepturile altora. Astfel, singurul punct contradictoriu este cel privind caracterul necesar al ingerinței, într-o societate democratică, pentru atingerea acestor scopuri.

Curtea a precizat că o societate privată este îndreptățită să se apere împotriva afirmațiilor defăimătoare. Pe lângă interesul public al dezbaterii practicilor comerciale, există și un interes concurent de a proteja succesul comercial și viabilitatea companiilor, atât în beneficiul acționarilor și al angajaților, cât și al bunăstării economice în sens larg. Prin urmare, statul se bucură de o marjă de apreciere în privința mijloacelor pe care le creează în dreptul intern pentru a permite unei societăți să pretindă adevărul și să limiteze prejudiciul cauzat de afirmații care riscă să-i afecteze reputația.

În prezenta cauză, petenții au publicat într-un periodic adresat copiilor două desene, însoțite de un articol referitor la campania publicitară lansată de o societate care produce felii crocante de cartofi. Instanțele interne au statuat că ei au încălcat drepturile subiective ale societății, prin faptul că, într-unul din desene au folosit cuvântul „gunoi”, care a urmărit discreditarea nejustificată a produsului „Star Foods”.

Mai întâi, Curtea a reținut că în procedura internă și în susținerile prezentate în fața instanței europene, petenții au precizat că articolul lor a contribuit la o dezbatere publică pe tema campaniei publicitare nocive și prost gândite, organizate de „Star Foods”. În opinia Curții, instanțele naționale nu au acordat suficientă atenție argumentului formulat de petenți, potrivit căruia desenul satiric a fost o ripostă la o campanie publicitară inadmisibilă, organizată de „Star Foods” și adresată copiilor. Campania folosea sloganuri care se refereau nu doar la personajul *Reksio*, ci și la comportamentul sexual și cultural, într-o manieră nepotrivită pentru copii – segmentul vizat al pieței. Aceste aspecte implică în mod evident probleme care sunt de interes și de importanță publică.

Prin urmare, publicația petenților a vizat un domeniu în care restrângerea libertății de exprimare trebuie să fie interpretată în mod strict. Curtea trebuie să fie atentă atunci când măsurile luate de autoritățile naționale sunt de natură să descurajeze presa de la dezbaterăa unor probleme de interes public.

În al doilea rând, Curtea a considerat că obiectul prezentei cauze nu constă în afirmarea defăimătoare a unui fapt, ci într-o judecată de valoare – așa cum a susținut Guvernul. În plus, publicația respectivă a fost un denunț satiric al societății „Star Foods” și a campaniei sale publicitare, sub forma unui desen. Acest desen a fost însoțit de un titlu mare referitor la „o campanie publicitară șocantă” și de un articol pe pagina a doua, care prezenta campania „Star Foods”. Desenul era evident inspirat de campania publicitară a societății, de vreme ce folosea personajul *Reksio* și sloganul care putea fi găsit în pachetele cu cartofi crocanți.

Pentru considerentele arătate, Curtea a constatat că scopul petenților nu a fost în primul rând acela de a denigra, în mintea cititorilor, calitatea cartofilor crocanți, ci de a atrage atenția asupra unui gen de sloganuri utilizat de către societatea reclamantă și asupra inadmisibilității unor asemenea tactici pentru a obține vânzări.

În fine, Curtea a apreciat că instanțele interne nu au ținut cont de faptul că presa are datoria să răspândească informații și idei privind chestiuni de interes public și,

procedând astfel, poate recurge la o doză de exagerare sau chiar de provocare, altfel spus, poate face afirmații exagerate.

Cuvintele folosite de către petenți au fost exagerate, însă aceștia reacționau la sloganuri utilizate în campania publicitară a reclamantei care, la rândul lor, aveau o lipsă de sensibilitate și de înțelegere față de vârsta și de vulnerabilitatea consumatorilor vizați ai produsului lor, copiii. Stilul de exprimare al petenților a fost deci motivat de tipul sloganelor la care reacționau și, având în vedere acest context, nu a depășit limitele permise ale unei prese libere.

Pe scurt, Curtea a statuat că motivele invocate de instanțele interne nu pot fi considerate relevante și suficiente pentru a justifica ingerința invocată.

Având în vedere argumentele expuse mai sus și, în special, interesul societății democratice de a garanta și de a menține libertatea presei atunci când este vorba despre probleme de interes public, Curtea a decis că reacția autorităților față de desenul satiric publicat de către petenți nu a fost proporțională scopului legitim urmărit și, ca atare, nu a fost „necesară într-o societate democratică” „pentru protejarea drepturilor altora”.

În consecință, *art. 10 din Convenție a fost violat.*

În temeiul art. 41 din Convenție, dl Mirosław Kuliś a solicitat suma de 24.000 PLN (echivalentul a 7.200 euro), cu titlu de daune materiale. Acest quantum a inclus suma cheltuielilor de judecată suportate de către petent (14.000 PLN), precum și suma de 10.000 PLN, care urma a fi achitată unei instituții de caritate – așa cum au dispus instanțele naționale. S-a solicitat, de asemenea, dobânda acestor sume.

În plus, dl Mirosław Kuliś a pretins suma de 10.000 euro, cu titlu de daune morale, pentru prejudiciul adus reputației sale de editor de încredere, cauzat de susținerile publice care acuzau lipsa profesionalismului și a diligenței sale.

Guvernul a susținut că decizia definitivă și irevocabilă a fost pronunțată în plan intern la 21 martie 2001, iar statului nu i se poate imputa plata dobânzii aferente unei perioade în care cauza a fost supusă unei examinări subsecvente de către Curte. Cu privire la daunele morale, Guvernul a susținut că suma pretinsă de către petent este excesivă și că simpla constatare a faptului că dreptul său la libertatea de exprimare a fost violat reprezintă, în sine, o satisfacție justă și suficientă pentru daunele morale invocate.

Curtea a statuat că există un raport de cauzalitate între violarea constatată și prejudiciul material pretins, astfel încât i-a acordat dlui Mirosław Kuliś suma cerută, de 7.200 euro. În plus, Curtea a admis că petentul a suferit și daune morale care nu sunt suficient compensate prin constatarea unei violări a Convenției și i-a acordat 3.000 euro sub acest petit.